

Deklarácia Zväzu odpadového priemyslu

Preambula

Zväz odpadového priemyslu (ďalej len „ZOP“) vzniká za účelom iniciovania a presadzovania efektívnych a hospodárnych riešení pre trvalo udržateľný rozvoj a konkurencieschopnosť odpadového priemyslu v Slovenskej republike.

Slovenská republika dnes patrí v odpadovom hospodárstve medzi zaostalejšie krajiny Európskej únie. Sektor štátnej správy, ktorý vymedzuje hranice celému odvetviu, je dlhodobu personálne poddimenzovaný. Uvedené sa tak premieta do prípravy legislatívy a strategických dokumentov, ktorých slabinou sú chýbajúce odborné analytické odôvodnenia a dlhodobé predikcie ich dopadov.

Urýchlene prijímanie a presadzovania výrazných legislatívnych zmien s cieľom dobehnúť vyspelé európske krajiny sprevádza nedostatočná diskusia so zainteresovanými stranami a v rozhodovacích procesoch tak absentuje zohľadňovanie ich budúcich dopadov na ekonomiku a celkovú stabilitu existujúceho systému odpadového hospodárstva.

ZOP má záujem participovať na novej architektúre odpadového hospodárstva, ktorá vytvorí efektívny, udržateľný, spoločensky zodpovedný a environmentálne priateľský model. Očakávame, že Ministerstvo životného prostredia SR prijme podanú pomocnú ruku od tých, ktorí veľmi citlivo vnímajú aplikačnú prax a ambiciózne formulujú východiska a trendy pre budúce obdobie.

S urgentnou potrebou vzniku silnej odbornej organizácie zastupujúcej čo najširšie spektrum subjektov z oblasti vedy a výskumu, právnych a odborných poradcov, komunálnej a priemyselnej sféry a subjektov podnikajúcich v odpadovom priemysle, ktorá bude odborné zdatným partnerom Ministerstva životného prostredia SR pri zmenách a smerovaní sektora, ZOP prijíma túto deklaráciu:

Článok I. Úprava odpadov pred skládkovaním

Bez výraznejšej celospoločenskej diskusie bola prijatá novela zákona č. 460/2019 Z. z., ktorou sa mení a dopĺňa zákon č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Tá plošne zaviedla mechanicko – biologickú úpravu (MBÚ) komunálnych odpadov pred skládkovaním. Laická a ani odborná verejnosť dodnes nepozná presné objemové ciele, kvôli ktorým bola táto povinnosť uzákonená. Chýbajúca viacročná hĺbková analýza s prepočtami výťažnosti pri odkláňaní odpadu zo skládok nie je najväčší problém tejto iniciatívy.

Úlohou MBÚ je zmenšiť objem skládkovaného odpadu alebo znížiť jeho nebezpečné vlastnosti (a tým obmedzovať negatívne vplyvy na životné prostredie, najmä znečisťovanie povrchových a podzemných vôd, pôdy a ovzdušia, vrátane skleníkového efektu), uľahčiť manipuláciu s ním alebo zlepšiť možnosti jeho zhodnotenia, teda odkloniť ho smerom k materiálovému zhodnoteniu. V rámci pomeru hodnoty za peniaze je MBÚ ten horší spôsob

nakladania s odpadom. Zariadenia ako drviče, triediče, a pod. spotrebúvajú obrovské množstvá energie, teda aj prevádzkových nákladov (OPEX) a nehovoriac o samotnej uhlíkovej stope. Na druhej strane ďalšie nakladanie s takto získanými prúdmi odpadov iným ako skládkovanie je veľmi otáznym.

Analýzy zakladajúcich členov ZOP na reálne prevádzkovaných MBÚ linkách v zahraničí ukazujú, že výstupy sú na úrovni 6 % recyklovateľných odpadov. Okrem kovov sa žiaden ďalší prúd odpadov získaných v MBÚ výrazne materiálovo nezhodnocuje.

Navyše, ak je štatisticky v zmesovom komunálnom odpade 40%-ný podiel biologicky rozložiteľného odpadu, tak potom Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/1009 z 5. júna 2019, ktorým sa stanovujú pravidlá sprístupňovania EÚ produktov na hnojenie na trhu, je pre MBÚ „červenou kartou“. EÚ totiž týmto nariadením zakazuje používať biologickú zložku po vytriedení zo zmesového komunálneho odpadu v MBÚ na hnojenie, resp. na výrobu certifikovaného kompostu, pretože táto zložka je kontaminovaná ťažkými kovmi, špecifickými organickými látkami a mikroplastmi.

Je viac ako isté, že Slovensko nebude v roku 2023 pripravené na zavedenie danej povinnosti z dôvodov ako rýchle prijatie legislatívnej povinnosti bez širšej diskusie, pretrvávajúca pandémia, zdĺhavé povoloňacie procesy EIA/stavebné konania a s tým spojenou nemožnosťou čerpania eurofondov, markantné predĺženie dodávateľských termínov, výrazná inflácia a zvyšovanie vstupných nákladov.

Bez odkladu povinnosti hrozí sektoru odpadového hospodárstva s výrazne poddimenzovanými kapacitami energetického zhodnocovania odpadov reálna destabilizácia. Aj keď legislatíva nekladie danú povinnosť priamo prevádzkovateľovi skládok alebo zberovým spoločnostiam, odpadové spoločnosti sa budú snažiť vyjsť v ústrety svojím zákazníkom a partnerom, no v najhoršom prípade odpad na skládku nebudú môcť prevziať z dôvodu zákonného zákazu.

ZOP preto jednoznačne deklaruje potrebu odloženia povinnosti úpravy odpadov pred skládkovaním min. do roku 2025 a zároveň požaduje, aby sa podmienky a postupy úpravy stali predmetom hlbšej odbornej diskusie.

Článok II.

Celoplošný zber kuchynského biologického odpadu (KBO)

Rozhodujúcim kritériom pre prijatie tejto legislatívnej úpravy na Slovensku bolo predovšetkým environmentálne hľadisko – zamedzenie ukladania biologického odpadu na skládky = zníženie produkcie skleníkových plynov. Hygienické, zdravotné, ekonomické, ale ani logistické argumenty v neexistujúcej odbornej diskusii tu, bohužiaľ, podobne ako v iných legislatívnych procesoch, výrazne absentovali.

Legislatívny proces prebehol veľmi rýchlo, bez podrobnejšej analytickej prípravy aj napriek tomu, že celoeurópska povinnosť zaviesť oddelený zber KBO, alebo ho kompostovať v mieste vzniku, bude povinná až od roku 2024.

Slovensko opäť rovnako ako pri MBÚ zaviedlo novú povinnosť bez podrobnejšieho zmapovania kapacít na spracovanie kuchynského biologického odpadu a riešilo skôr parciálne otázky ako napr. veľkosti a typy zberných nádob.

Pritom hlavným problémom zavedeného zberu KBO sú práve nedostatočné spracovateľské kapacity, ako napr. odpadové bioplynové stanice a samostatný zber KBO je sám o sebe otáznym aj z pohľadu dopadov na životné prostredie. Najsilnejší argument používaný pri rýchlych presadzovaní tejto legislatívnej úpravy, t. j. využitie výslednej zložky spracovania KBO v podobe digestátu alebo kompostu na pôvodne zamýšľaný účel „vrátenie živín do pôdy“ ostáva taktiež veľkým otáznikom.

Pri minimálnom zanedbaní povinnosti zberu, predúpravy (očistenia, hygienizácie) a spracovaní takéhoto typu odpadu sa môže do pôdy okrem živín dostať aj vysoký podiel mikroplastov, patogénov a iných znečisťujúcich látok, ktoré môžu naopak poľnohospodársku pôdu skôr vysušovať a znižovať jej bonitu.

Je preto mimoriadne dôležité, aj v rámci Slovenska, nastaviť jednoznačné pravidlá nakladania s KBO, ktoré nebudú podporovať degradáciu úrodných pôd, ale uchovávajú a podporujú ich rozvoj s cieľom udržať kvalitu slovenských potravín aj pre ďalšie generácie.

ZOP má k nastavenému zberu KBO na Slovensku nasledovné výhrady:

- vo vyspelých európskych krajinách sa odvetrávané nádoby takmer nepoužívajú. Preferované sú nádoby bez úprav (bez odvetrávania) a len v hedom farebnom vyhotovení. Sú preferované menšie objemy neupravených nádob a flexibilná frekvencia vývozu podľa potreby, resp. skúseností,
- používanie kompostovateľných vreciek môže spôsobovať väčšiu prítomnosť plastového odpadu v biologicky rozložiteľnom odpade. Väčšina obyvateľov nebude prihliadať na parametre vreciek, ale dôležitá bude pre nich cena. Zároveň v niektorých samosprávach (napr. v Nemecku a Rakúsku) je používanie kompostovateľných vreciek dokonca zakázané, vzhľadom na to, že spôsobuje komplikácie pri následnom spracovaní,
- v krajinách, kde je biologicky rozložiteľný odpad primárne využívaný na výrobu vysoko kvalitného kompostu, sa za týmto účelom zbiera len KBO rastlinného charakteru. Naopak na Slovensku je preferovaný komplexný zber KBO, vrátane živočíšnej zložky, ktorý komplikuje následné spracovanie v kompostárňach a zároveň môže ovplyvniť aj kvalitu výsledného produktu (kompostu).

Článok III.

Rozšírená zodpovednosť výrobcov za obaly a neobalové výrobky

Triedený zber postavený na princípe rozšírenej zodpovednosti výrobcov funguje. Potrebuje však určité systémové zmeny z pohľadu financovania a posilnenia „spoločnej“ zodpovednosti.

Príliš veľa Organizácií zodpovednosti výrobcov a nedostatočná kontrola zo strany orgánov štátnej správy na malom trhu znamená cenový tlak. Za normálnych okolností by takéto

trhové prostredie vyhovovalo, lenže v prípade triedeného odpadu konkurencia vyvoláva presne opačný efekt. Dumpingové ceny znamenajú menej peňazí v systéme, tzn. menej peňazí na zber a zvoz odpadu a menej recyklácie.

V porovnaní s vyspelými štátmi nemáme vhodne nastavené základné motivácie. Namiesto kľúčových cieľov zberu a recyklácie sa sledujú prepočty obyvateľov, čo vedie ku každoročným presunom desiatok až stoviek samospráv medzi jednotlivými OZV. Systém je na úrovni zberu a spolupráce so samosprávami na konci dňa nestabilný. Alarmujúci stav v oblasti recyklácie triedeného odpadu si vyžaduje overené a nie rýchle riešenia. Namiesto vyriešenia problémov s OZV však väčšiu podporu získava byrokracia a obmedzenia, ktoré nevedú k zlepšeniu situácie, práve naopak. Zvyšovanie administratívnej záťaže na zberové spoločnosti a potvrdzovanie u recyklátorov, že odpad nie je recyklovateľným, nie je systémový krok.

ZOP týmto deklaruje potrebu:

- nastavenia správnych motivácií systému, t.j. cieľov a limitov a odstránenie bariér, ktoré bránia ich plneniu,
- zavedenia v zahraničí overeného systému tzv. zdieľanej infraštruktúry, v rámci ktorého nedochádza k presunom samospráv medzi OZV a náklady na zber sú spravodlivo rozdelené podľa trhových podielov OZV medzi všetky samosprávy, čím je zaručená stabilita systému na úrovni zberu a samospráv,
- zavedenia princípu ekomodulácie podľa najlepších overených modelov v zahraničí, čo povedie k znevýhodneniu ťažko recyklovateľných materiálov a zároveň zabezpečí zdroje na nakladanie s odpadom, ktorý sa ťažko recykluje, je však nevyhnutné nastaviť tento mechanizmus na úrovni štátu, aby sa tento princíp v dnešnom „divokom cenovom súboji OZV“ nestal nástrojom konkurenčného boja, a naopak, nevedol k výpadku finančných zdrojov v systéme,
- výraznej podpory rozvoja zariadení na materiálové zhodnotenie triedených zložiek komunálnych odpadov,
- dôslednú kontrolu freeriderov (subjekty mimo rámec RZV) a OZV,
- zrušenie výnimiek pre výrobcov a najmä štátnu správu tak, aby bol systém spravodlivý a dokázal generovať dostatok finančných prostriedkov. Ak má systém OZV financovať všetok vzniknutý odpad, do systému musia prispievať všetci výrobcovia, ktorých odpad má potenciál v triedenom zbere skončiť,
- zrušiť neregulované obchodovanie s potvrdenkami.

Článok IV. Nebezpečný odpad

Kapacity koncových zariadení na spracovanie nebezpečného odpadu aj z dôvodu výrazného rozvoja automobilového priemyslu dlhodobo nestačia pokryť dopyt. Postupné

obmedzovanie starých skládok a nevytváranie nových kapacít vyvoláva výrazný tlak na rýchlo sa zvyšujúce ceny za uloženie takéhoto odpadu.

To vedie k tomu, že sa hľadajú spôsoby ako systém obísť. Miesto toho, aby takýto materiál skončil na riadenej skládke nebezpečného odpadu, kde by bol jeho dopad na životné prostredie skutočne minimalizovaný, ocitne sa po preklasifikovaní na bežnej skládke, alebo na komunálnej ČOV.

ZOP týmto upozorňuje, že na Slovensku absentujú zariadenia na energetické využitie nebezpečného odpadu, ktoré dokážu nebezpečný odpad reálne zhodnotiť. Okrem mikrozariadení určených prevažne pre nemocničný odpad, existuje na Slovensku iba jedno zariadenie s kapacitou, ktorá je pre potreby Slovenského priemyslu absolútne nepostačujúca.

V horizonte 5-10 rokov bude situácia so spracovaním nebezpečného odpadu na Slovensku kritická. Niektoré signály už teraz naznačujú, že v mnohých regiónoch kríza už nastala, pretože sa rozmáha tzv. „turizmus“ s nebezpečným odpadom. Mnohé spoločnosti z východného a stredného Slovenska vozia takýto odpad na západ krajiny a niektoré väčšie podniky dokonca do zahraničia.

Určitý nezáujem Slovenska riešiť danú problematiku odzrkadľuje aj aktuálne schválený návrh POH pre rok 2021-2025, v ktorom úplne absentuje zhodnotenie nakladania a nebezpečnými odpadmi vo vzťahu k odpadom s obsahom azbestu, tekutým odpadom, kontaminovaným zeminám a nemocničnemu odpadu.

ZOP touto deklaráciou vyzýva MŽP SR o urýchlene spracovanie podrobnej štúdie spracovateľských kapacít zariadení na nakladanie s nebezpečnými odpadmi na Slovensku. Taktiež vyzýva na vypracovanie akčného plánu pre nakladanie s tuhými a tekutými nebezpečnými odpadmi, ktorý by na národnej úrovni podporoval budovanie regionálnych centier pre zneškodňovanie, či spracovanie nebezpečných odpadov vo forme zariadení na ich energetické spracovanie.

Článok V. Posudzovanie vplyvov na ŽP

Zákon č. 24/2006 Z.z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov zaručuje verejnosti právo priamo ovplyvňovať proces, v ktorom sa povoľujú zásahy do prírody a životného prostredia. Aktivitu verejnosti pri ochrane životného prostredia chápe ZOP ako nenahraditeľnú a v procese EIA potrebnú. Na Slovensku sa žiaľ proces EIA s možnosťou zapojenia verejnosti s príchodom Marcela Slávika z občianskeho združenia Združenie domových samospráv dostal do slepej uličky.

Nie je to však iba Marcel Slávik a jeho združenie, ktoré využíva svoje zákonné právo ovplyvňovať veci verejné, a to spôsobom ustanoveným zákonom. Mnohé ďalšie združenia, ale aj jednotlivci, vstupujú do množstva správnych konaní bez ohľadu na ich vzťah k dotknutému miestu, bez ohľadu na znalosť miestnych pomerov a konkrétnej problematiky projektu ako aj bez ohľadu na vlastné odborné zázemie. V mnohých

prípadoch pôsobia ako zámerné „spomaľovače“ procesu EIA, pritom indície nevedú k odborným alebo spoločenským záujmom, ale k politickému marketingu alebo ku konkurenčnému lobingu.

Dlhoročná nemohúcnosť štátnych orgánov eliminovať takéto vplyvy „spomaľovačov“ v rámci procesu EIA výraznou mierou naštrbila dôveru orgánov verejnej správy, investorov ako aj samotnej verejnosti k aktivitám ochranárskej verejnosti.

ZOP v procese posudzovania vplyvov na ŽP navrhuje:

- urýchliť, zjednodušiť a skrátiť proces posudzovania,
- posilniť všetky zložky štátnej správy na úseku EIA,
- povinné hodnotenie realizovať len pri stavbách, zariadeniach alebo činnostiach, ktoré budú mať objektívne nepriaznivý vplyv na životné prostredie,
- v procese akceptovať len odborne odôvodnené stanoviská/požiadavky subjektov konania,
- prehodnotiť, v súlade s Európskou legislatívou, možnosti odvolávania sa tzv. spomaľovačov voči rozhodnutiu z posudzovania.

Článok VI. Environmentálne záťaž

Na Slovensku sa momentálne nachádza približne 30 000 environmentálnych záťaží a z nich je približne 1 500 takých, ktoré predstavujú závažné nebezpečenstvo pre zdravie človeka. Patria medzi ne pozostatky bývalých priemyselných podnikov, staré skládky odpadov, bývalé veľkokapacitné poľnohospodárske družstvá a pod. Po ich transformácii v 90-tych rokoch sa dostali do súkromných rúk.

Noví vlastníci však nechceli, alebo nedokázali vyriešiť, napr. sklady plné chemických produktov, o ktoré už žiaden odberateľ nemal záujem. Štát, ktorý ich dovtedy vlastnil, dnes deklaruje ochotu tieto záťaž riešiť. Aktuálne platné Programové vyhlásenie vlády v oblasti environmentálnych záťaží definuje tri základné oblasti s najvyššou prioritou riešenia:

- zastaví ďalšie znečisťovania podzemných vôd Žitného ostrova (Vrakunská skládka a ďalšie zdroje znečistenia z Bratislavy),
- zneškodní PCB látky, ťažké kovy a zrealizuje sanáciu priľahlého územia na východnom Slovensku, v okolí Strážskeho a odkaliska Poša a gudrónov v areáli Predajná,
- plán sanácií ďalších environmentálnych záťaží sa bude riadiť princípom hodnoty za peniaze.

Napriek zvýšenej pozornosti venovanej tejto problematike v ostatných rokoch sa doposiaľ stále nepodarilo odstrániť väčšinu z tohto nebezpečného a zdravie ohrozujúceho dedičstva

priemyselných, vojenských, banských, dopravných či poľnohospodárskych aktivít na území Slovenskej republiky z minulosti.

ZOP sa preto stotožňuje s konštatovaním verejného ochrancu práv, ktorý k situácií riešenia environmentálnych záťaží na území Slovenskej republiky uviedol: „...v tomto prípade ide o čisto politické predsavzatie vlády, ktoré hovorí iba o záväzku ...vynaložiť maximálne úsilie na odstránenie environmentálnych záťaží a nie o záväzku tieto záťaže aj skutočne v konkrétnom čase odstrániť.“

Článok VI. Transparentné a odborné zmeny legislatívy

ZOP touto deklaráciou žiada o:

- zriadenie odbornej skupiny, za účasti domácich, ale aj zahraničných odborníkov na odpadové hospodárstvo, ktorej úlohou bude nastaviť dlhodobú stratégiu odpadového hospodárstva pod gesciou ministra ŽP,
- zahájenie otvorenej odbornej diskusie o koncepčných riešeniach v oblasti odpadového hospodárstva prostredníctvom think-tanku na úrovni ministra ŽP,
- zásadné prehodnotenie doterajších riešení v odpadovom hospodárstve, napr. aj v podobe skôr všeobecne koncipovaného Programu odpadového hospodárstva na roky 2021 – 2025,
- prípravu legislatívy v „jednom balíku“, t.j. zákony spoločne s príslušnými vyhláškami. Tie v súčasnosti stále meškajú a nie sú schvaľované ani mesiace po prijatí zákonov, čím sa zákony často stávajú nevykonateľnými.

V Bratislave dňa 1. júna 2022

Signatári:

Dr. h. c. prof. Ing. Michal Cehlár, PhD.

Ing. Peter Gallovič

Mag.iur. Annamária Tóthová

RNDr. Vladimír Žúbor

RNDr. Michal Sebiň, PhD.

Ing. Peter Sekula

RNDr. Peter Krasnec, PhD., MBA

Ing. Marián Christenko

PhDr. Michal Kaliňák, PhD.